

Carsten Jarlov og Lise Tøgeby:

Socialisering til politik

- eller hvordan man bliver politisk involveret

Politisk interesse eller politisk involvering er en betingelse for at øve politisk indflydelse. Samtidig er politisk involvering også en forudsætning for dannelsen af rodfæstede politiske holdninger.¹ Det er derfor væsentligt at finde ud af, hvorledes den politiske involvering skabes, hvorledes man bliver socialiseret til politik.

Der er i tidens løb formuleret en række hypoteser om hvad det er, der skaber politisk interesse eller politisk involvering. Således findes der nogle hypoteser, der tager udgangspunkt i de traditionelle socioøkonomiske baggrundsvariable, alder køn og klasse. Disse hypoteser hævder for det første, at den politiske involvering er stigende med stigende alder, for det andet at mænd er mere politisk involveret end kvinder og for det tredje, at middelklassen er mere politisk involveret end arbejderklassen. Videre findes der hypoteser, der knytter til ved den eksplicitte politiske opdragelse i familien. Politisk involvering er da en familieegenskab, der overføres fra voksne til børn. Den politiske involvering vil ifølge denne hypotese være stigende med stigende politisk engagement i barndomshjemmet. Endelig findes der nogle hypoteser, der anskuer politisk involvering som et resultat af individets egne erfaringer fra social og politisk deltagelse. Aktivitet på et område skaber aktivitet på andre områder. Man vil derfor finde større politisk involvering blandt mennesker, der i øvrigt er socialt aktive end blandt mennesker, der ikke er det.

Vi vil i det følgende se på hver af disse hypoteser for sig, og vi vil se på sammenhængen mellem dem. Afslutningsvis vil vi interessere os specielt for kønsforskelle og specielt for klasseforskelle. Det anvendte datamateriale omfatter oplysninger om 1896

---

1) Dette er konklusionen på artiklen, Carsten Jarlov og Lise Tøgeby, "Holdningsdannelse og politisk involvering", i Festskrift til Erik Rasmussen, Århus, 1977, pp. 125-65.

danske skoleelever på 7., 8. og 9. klassetrin.² Analysen af skolebørnenes politiske socialisering er foretaget ud fra den forudsætning, at resultaterne kan generaliseres til også at gælde voksne.³

1. Fænomenet "politisk involvering"

Ved politisk interesse, eller "politisk involvering", som vi foretrækker at kalde det i denne artikel, forstås en psykologisk egenskab hos mennesker, nemlig den egenskab, at de er interesseret i politik, optaget af politik og beskæftiger sig meget meget med politik.

Politisk involvering er næppe noget endimensionalt fænomen. Nogle interesserer sig eksempelvis for udenrigspolitik, andre for økonomisk politik. Alligevel kan det være meningsfuldt at operere med en overordnet generel dimension, der vedrører politik i almindelighed. Det er denne dimension, vi kalder "politisk involvering". I en tidligere artikel er det blevet påvist, at det og-

---

2) I forsommeren 1973 blev der interviewet 1896 skoleelever på 7.-9. klassetrin på 9 skoler i Århus kommune og på 1 skole i Morsø kommune. De 10 skoler var udvalgt, fordi de i kraft af elevmaterialets sociale sammensætning antoges at repræsentere forskellige sociale miljøer, dels arbejder-, middel- og overklassemiljøer i Århus, dels et økonomisk og befolkningsmæssigt stagnerende miljø på Mors. Projektet er støttet af Statens samfundsvidenskabelige Forskningsråd.

3) Måske kræver det en særlig begrundelse, at denne analyse foretages på et materiale bestående af store skolebørn. Da vi oprindelig indsamlede disse data, gjorde vi det ud fra den forudsætning, at den væsentligste holdningsdannelse foregik i barndommen, og at de i barndommen indlærte holdninger havde en betydelig indvirkning på de senere voksnes holdninger. Ville man undersøge de politiske holdningers dannelse og oprindelse, måtte man altså begynde i barndommen. Denne forudsætning er efterhånden mere og mere omtvistet. Alligevel kan der stadigvæk være grund til at analysere data om skolebørns politiske holdninger. Man må antage, at en række holdningsdannelsesmekanismer fungerer på ensartet vis i barndommen og i voksenalderen. Dertil kommer, at en række faktorer bedre lader sig identificere i barndommen end senere, hvilket bl.a. vil fremgå af denne artikel. Undersøgelser af skolebørn kan således være frugtbare som følge af, at man kan generalisere resultaterne til voksenalderen. Dette synspunkt angående undersøgelser af politiske holdninger hos børn bliver også forfægtet i Donald D. Searing, Joel J. Schwartz og Alden E. Lind, "The Structuring Principle: Political Socialisation and Belief System", American Political Science Review, 1973, pp. 415-432. Se specielt slutningen.

så er empirisk muligt at identificere en sådan generel dimension, politisk involvering.⁴

Der er blevet anvendt 11 forskellige indikatorer til konstruktion af variabelen politisk involvering. Det drejer sig om oplysninger 1. om elevens erklærede politiske interesse, 2. om eleven kan lide fagene historie og orientering, 3. om eleven taler om politik med sine forældre, 4. om eleven taler om politik med sine kammerater, 5. om eleven følger politik i aviserne, 6. om eleven følger politik i TV, 7. om eleven vil stemme som voksen, 8. om eleven kunne tænke sig at være medlem af et politisk parti, 9. om eleven er eller kunne tænke sig at være medlem af en politisk ungdomsforening, 10. om eleven har deltaget i eller kunne tænke sig at deltage i en demonstration og endelig 11. et mål på elevens politiske informationsniveau.⁵

Vi har valgt disse 11 indikatorer, fordi de alle dækker væsentlige aspekter af dimensionen politisk involvering, og fordi anvendelsen af flere indikatorer vil give et mere pålideligt mål end en enkelt indikator. En faktoranalyse har bekræftet os i den antagelse, at de 11 forskellige indikatorer dækker en fælles bagvedliggende dimension, som vi fortolker som dimensionen politisk involvering. Med udgangspunkt i faktoranalysen er da konstrueret et samlet indeks for politisk involvering.⁶

På denne måde er der blevet konstrueret en kontinuert variabel, der antager et meget stort antal værdier. Det kan imidlertid ofte være hensigtsmæssigt at præsentere variabelen i en grupperet form. En sådan gruppering kan foretages på mange måder. Det mest almindelige er at foretage en opdeling i trediedelev, svarende til

---

4) Se Carsten Jarlov og Lise Tøgeby, "Holdningsdannelse og politisk involvering", op. cit., specielt pp. 133-41. Her vil man også finde en mere detaljeret metodisk diskussion omkring indekskonstruktionen.

5) De nøjagtige spørgsmålsformuleringer fremgår af Kodebog for socialiseringsundersøgelsen, Institut for Statskundskab, 1977.

6) Palle Svensson har i en artikel om "De unges politiske interesse" på grundlag af de samme data, som danner grundlag for denne artikel, konstrueret en variabel, han kalder "indeks for politisk interesse". Indeksstrukturen afviger en del fra den, der er blevet anvendt i denne artikel, men i princippet skulle de to indeks dække over det samme begrebsindhold. Økonomi og Politik, 1977, pp. 146-68.

mindst/mellem/mest. I denne artikel er der imidlertid valgt en anden løsning, idet der er oprettet to kategorier, en kategori omfattende de 10 pct. af eleverne, der er mest politisk involverede og en anden kategori omfattende de resterende 90 pct. af eleverne.

Denne gruppering af variablen bygger på den viden, man i øvrigt har om fænomenet politisk involvering. Kun en mindre del af den voksne befolkning interesserer sig i egentlig forstand for politik.⁷ Dette gælder naturligvis i endnu højere grad for store skolebørn. Man må derfor antage, at kun en mindre del af de undersøgte skolebørn besidder noget, man i egentlig forstand kan kalde politisk interesse. Dertil kommer, at vi i en tidligere artikel har kunnet påvise, at holdningsdannelsen hos de ti pct. af eleverne, der er mest politisk involveret, adskiller sig kvalitativt fra holdningsdannelsen hos de andre elever. Genuine politiske holdninger kan først og fremmest identificeres hos denne lille gruppe af unge.⁸ Noget tyder således på, at det vil være særlig interessant at undersøge rekrutteringen til gruppen af særlig stærkt politisk involverede.⁹

2. De enkelte forklaringsfaktorer

Vi vil i dette afsnit se på en række udvalgte forklaringsfaktorer hver for sig, idet vi vil undersøge sammenhængen mellem disse faktorer og den politiske involvering. Det drejer sig om faktorerne alder, køn, social gruppe, det politiske klima i familien og elevernes participationserfaringer. I et senere afsnit vil vi se på den samlede effekt af alle faktorerne.

---

7) Se en række af først og fremmest Philip E. Converse publikationer. Vigtigst er Philip E. Converse, "The Nature of Belief Systems in Mass Publics", i David E. Apter (ed.), Ideology and Discontent, New York, 1964, pp. 206-61.

8) Se Carsten Jarlov og Lise Tøgeby, "Holdningsdannelse og politisk involvering", op. cit., pp. 125-65.

9) At opdelingen er foretaget netop mellem de 90 pct. af eleverne og de 10 pct. af eleverne er for så vidt vilkårligt. Man kunne ud fra de samme argumenter have valgt at dele ved de 8 pct. eller ved de 12 pct.

2.1. Alder

Det giver næsten sig selv, at man kan forvente, at den politiske involvering er stigende med stigende alder. Undersøgelsen omfatter elever fra 7. til 9. klasse. De yngste elever i 7. klasse er på undersøgelsestidspunktet 13-14 år gamle, mens de ældste elever i 9. klasse er 15-16 år gamle. I tiden fra 7. til 9. klasse sker der for det første en væsentlig kognitiv udvikling hos eleverne. Deres evne til at foretage komplicerede moralske og ideologiske ræsonnementer udvikles stærkt i denne periode. For det andet bliver i denne periode de politiske fænomener stadig mere vedkommende. De fleste elever skal forlade skolen senest efter 10. klasse. Desto mere eleverne nærmer sig skolegangens afslutning, desto mere må man antage, at de identificerer sig med voksentilværelsen, hvortil også de politiske forhold hører. Alt i alt kan man derfor forvente, at den politiske involvering er stigende med stigende alder.

Tabel 1. Sammenhængen mellem alder (klassetrinnet) og politisk involvering. De anførte procenttal angiver hvor stor en del af eleverne, der er stærkt politisk involverede. Produktmomentkorrelationskoefficienten er beregnet på grundlag af den ikke-grupperede variabel

	procent	N
7. klasse	3	506
8. klasse	12	705
9. klasse	13	678

prod.m.korr.: .19

Tabel 1 viser sammenhængen mellem alder og politisk involvering. Klassetrinnet er anvendt i stedet for barnets fysiske alder, da klassetrinnet nok er det, der siger mest om barnets kognitive udvikling og om dets motivation. Procenttallene i tabellen angiver hvor stor en del af eleverne på hvert klassetrin, der tilhører gruppen af stærkt politisk involverede. Mens det for totalmaterialet drejer sig om, at 10 pct. af eleverne tilhører gruppen af stærkt politisk involverede, drejer det sig kun om 3 pct. af eleverne på 7. klassetrin og til gengæld om 12 pct. på 8. klasse-

trin og om 13 pct på 9. klassetrin. Den væsentligste forøgelse i den politiske interesse finder således sted mellem 7. og 8. klasse, mens kun en mindre forøgelse finder sted mellem 8. og 9. klasse. Alt i alt fremgår det, at den politiske involvering er stigende med stigende alder, hvilket også ses af korrelationskoefficienten på .19.¹⁰

Ved vurderingen af disse tal skal man dog nok tage hensyn til, at et mindre antal elever har forladt skolen mellem 7. og 8. klassetrin og mellem 8. og 9. klassetrin. I sommeren 1971 fortsatte i hele landet 94 pct. af eleverne fra 7. klasse på 8. klassetrin, og 87 pct. af eleverne fra 8. klassetrin fortsatte på 9. klassetrin. Tallene for 7., 8. og 9. klassetrin er således ikke helt sammenlignelige, idet der for hvert år er forsvundet en mindre del af klassens oprindelige elever.¹¹ Nu må man på forhånd antage, at de elever, der forlader skolen meget tidligt, hører til de elever, der har været mindst interesseret i politik. En del af sammenhængen i tabel 1 kan således være en simpel følge af ændringen i gruppens sammensætning. Den reelle sammenhæng mellem alder og politisk involvering er således nok mindre end tabellen viser.

Sammenfattende kan man konstatere, at der sker en betydelig vækst i antallet af elever, der er stærkt politisk involverede mellem 7. og 8. klasse, mens det samme ikke er tilfældet mellem 8. og 9. klasse. Hvad denne forskel helt præcist skyldes, kan det være vanskeligt at sige noget om. Men ræsonnerer man ud fra en piagetisk tankegang, kan man forestille sig, at de fleste elever, når de går i slutningen af 8. klasse, har nået det højeste kognitive udviklingstrin, hvorfor man ikke senere kan forvente en af den kognitive udvikling bestemt forøgelse af den politiske involvering. En ny stigning i den politiske involvering kan derimod forventes, når eleverne forlader skolen og mere konkret konfronteres med voksenverdenens problemer, også de politiske.

---

10) Vi har medtaget disse korrelationskoefficienter, der er beregnet på den ikke-grupperede variabel, som en yderligere dokumentation af den fundne sammenhæng. Korrelationskoefficienten kan bekræfte, at den fundne sammenhæng ikke blot er et resultat af den noget mærkelige gruppering, vi har foretaget af variablen.

11) Statistik 1974-75, Folkeskolen. Udgivet af undervisningsministeriet ved den økonomisk-statistiske konsulent.

2.2. Køn

Umiddelbart er det måske ikke særlig indlysende, at den politiske involveringsgrad er forskellig for piger og drenge. Imidlertid ved man fra talrige undersøgelser, at mænd og kvinder ikke er lige meget engagerede i det politiske liv. Mænd deltager på alle områder mere i det politiske arbejde end kvinder. Dog er valgdeltagelsen i de senere år blevet nogenlunde den samme for de to køn. Forskellen mellem mænds og kvinders politiske deltagelse er blevet forklaret ved hjælp af hovedsagelig to forskellige forhold. For det første har man peget på mænds og kvinders forskellige levevilkår, hvor kvinder har været meget bundet til hjemmet, specielt i de år, hvor de havde små børn, hvilket har forhindret en mere omfattende politisk aktivitet. For det andet har man peget på de eksisterende normer for, hvad mænd og kvinder bør beskæftige sig med. Politik har traditionelt været mændenes gebet.

Drenge og piger i 13-16 års alderen har i dagens Danmark nogenlunde ensartede levevilkår, i hvert fald er disse levevilkår ikke så forskellige, at man kan forvente, at de vil manifestere sig i forskellige grader af politisk involvering. Kønsforskelle mellem skolebørn med hensyn til politisk involvering må derfor primært forklares ved hjælp af de forskellige forventninger, der stilles til pigers og drenge interesser og aktivitetsformer.

Tabel 2. Sammenhængen mellem køn og politisk involvering. Procent stærkt politisk involverede

	procent	N
Piger	7	982
Drenge	13	905

prod.m.korr.: .11

Tabel 2 viser forskellen mellem pigers og drenge politiske involvering. Færre piger end drenge tilhører gruppen af stærkt politisk involverede elever. Korrelationskoefficienten er ikke voldsomt høj, nemlig kun .11, men ser man på hvor stor en andel af eleverne, der tilhører gruppen af stærkt politisk involverede, er forskellen betragtelig. Dobbelt så mange drenge som piger er stærkt politisk involverede.

2.3. Forældrenes socialgruppe

Det er almindelig kendt, at forskellige grupper og lag i befolkningen ikke deltager lige meget i politiske aktiviteter. Groft sagt er det sådan, at de højere sociale lag, de højere statusgrupper, de bedre uddannede deltager mere end de lavere sociale lag og de dårligt uddannede. Som det gjaldt med forskellene mellem kønnene, gælder det også forskellene mellem de forskellige sociale lag, at årsagen kan være både forskelle i krav og forventninger og forskelle i levevilkår.

Finder man forskelle med hensyn til politisk involvering blandt børn fra forskellige sociale lag, kan disse forskelle antagelig forklares ved forskelle i børneopdragelsen. Undersøgelser af opdragelsesmønstre i forskellige sociale lag peger i retning af, at middelklasseforældre snakker mere med børnene end arbejderklasseforældre gør. Man må derfor også formode, at man oftere snakker med børnene om politiske spørgsmål i middelklassefamilier.¹² Samtidig er middelklasseforældrene gennemgående mere politisk involverede end arbejderklasseforældrene. Derfor tilskynder de nok også i større omfang deres børn til at være politisk involverede. Alt i alt må man således antage, at der i middelklassebørnenes opdragelse forekommer flere påvirkninger i retning af politisk involvering, end der forekommer i arbejderbørnenes.

Hidtil er der lidt i flæng blevet talt om sociale lag, sociale klasser, social status. Dette skyldes, at resultaterne med hensyn til politisk deltagelse og involvering er nogenlunde de samme, hvad enten man tager sit udgangspunkt i det ene begreb eller i det andet. Der er i de senere år foregået en omfattende diskussion om begrebsdannelsen på dette område. Imidlertid må vi i denne artikel holde os til de empiriske oplysninger, der foreligger i undersøgelsen. Og i denne undersøgelse har vi oplysninger om, hvilken socialgruppe forældrene tilhører, hvor socialgrupperne er defineret ud fra samme retningslinier, som anvendes af socialforskningsinstituttet.¹³

---

12) Jfr. f.eks. Basil Bernsteins kodeteorier. For en introduktion se Jan Enggaard og Kirsten Poulsgaard (red.), Basil Bernsteins Kodeteori, København, 1974.

13) Om Socialforskningsinstituttets socialgruppekode: se den i Erik Jørgen Hansen, Ungdom og Uddannelse, Socialforskningsinstituttets Publikationer nr. 47, pp. 196-99 optrykte kodeinstruks.

Socialforskningsinstituttets socialgruppeopdeling er oprindelig konstrueret som udtryk for forskellige erhvervsgruppers prestige eller status. De forskellige erhvervsgruppers prestige er måske ikke den mest velegnede forklaringsfaktor, når man skal se på familiens politiske opdragelse af børnene. Erik Jørgen Hansen angiver da også i en kommentar til socialgruppeopdelingen, at de enkelte statusgrupper dækker over forskelle i "det sociale miljø i bred forstand", altså ikke blot erhvervenes prestige.¹⁴ Socialgruppebegrebet vil også i det følgende blive fortolket som en måske ikke særlig god, men trods alt acceptabel indikator for væsentlige forskelle i familiens totale sociale situation, med heraf følgende konsekvenser for børneopdragelsen.

Tabel 3. Sammenhængen mellem forældrenes socialgruppe og barnets politiske involvering. Procent stærkt politisk involverede

	procent	N
Socialgruppe 1: lav	6	425
Socialgruppe 2	9	514
Socialgruppe 3	10	715
Socialgruppe 4: høj	21	184
prod.m.korr.: .19		

Tabel 3 viser sammenhængen mellem forældrenes socialgruppe og børnenes politiske involvering. Socialgruppe 1 er den laveste socialgruppe og omfatter i hovedsagen ufaglærte arbejdere. Socialgruppe 2 omfatter faglærte arbejdere og lavere funktionærer. Socialgruppe 3 omfatter funktionærer og de fleste selvstændige, også landmænd. Socialgruppe 4 omfatter endelig store selvstændige og højere funktionærer samt alle med en akademisk uddannelse. Faktisk viser socialgruppe 4 sig næsten udelukkende at bestå af akademikere.

14) Socialforskningsinstituttets socialgruppeopdeling er blevet diskuteret en del i de sidste par år. Se f.eks. Henning Olsen, "Noter til en foreløbig bestemmelse af begrebet klassespecifik socio-økonomisk ulighed", Socialt Tidsskrift nr. 8-9, 1975. Erik Jørgen Hansen, "Socialgrupper. Oplæg til studium af et af socialforskningens analyseredskaber", Socialt Tidsskrift nr.1, 1977, pp. 1-18. Peter Gundelach og Karen Siune, "Socialgruppeinddelingen. Hvad kan den bruges til?", Socialt Tidsskrift nr. 11-12, 1977, pp. 292-300.

Som ventet finder man en stigende involvering med stigende socialgruppe. Men resultaterne svarer ikke helt til teorien. Var der tale om opdragelsesforskelle mellem arbejderfamilier og middelklassefamilier, burde det store skel forekomme mellem socialgruppe 2 og 3. Det store skel forekommer imidlertid mellem socialgruppe 3 og 4. Det ser således ud til, at det fænomen, der kan iagttages, er eksistensen af en særlig form for politisk opdragelse inden for en mindre gruppe af familier, først og fremmest bestående af akademikere. Børnene fra disse familier udsættes tilsyneladende for særlig stærke tilskyndelser i retning af politisk involvering, sammenlignet med både arbejderbørn og middelklassebørn.

Interesserer man sig specielt for, hvor mange elever, der tilhører gruppen af stærkt politisk involverede, må man konkludere, at socialgruppeforskellene er store. Kun 6 pct. af eleverne fra den laveste socialgruppe er stærkt politisk involverede, mens det gælder 21 pct. af eleverne fra den højeste socialgruppe.

2.4. Det politiske klima i familien

Fra undersøgelser af politiske eliter ved man, at meget politisk aktive mennesker ofte kommer fra familier, der også har været specielt politisk interesserede og aktive. Politisk involvering kan således ansues som en familieegenskab, der går i arv fra forældre til børn, således som erhvervet i gamle dage gik i arv fra far til søn. Man må derfor forvente at finde en særlig stærk politisk involvering hos de børn, der kommer fra familier, hvor man er stærkt politisk engagerede.¹⁵

En egentlig efterprøvning af denne hypotese ville forudsætte en samtidig undersøgelse af børnenes familier. En sådan undersøgelse har vi ikke foretaget. Men børnene har i spørgeskemaet givet oplysninger om, hvorledes de vurderer det politiske klima i familien.

---

15) Når vi i forrige afsnit interesserede os for socialgruppeforskelle, var det også ud fra den opfattelse, at der var forskel på det politiske klima i familier, der tilhørte den ene socialgruppe eller den anden. I dette afsnit vil vi interessere os for mere direkte indikatorer for familiens politiske involvering. Spørgsmålet om sammenhængen mellem de to typer af forklaringsfaktorer vil blive belyst i de senere multivariate analyser.

Således er børnene blevet spurgt om, hvor mange aviser familien holder. Det at holde en avis er naturligvis ikke automatisk udtryk for en politisk interesse. Men så meget kan man vel sige, at folk, der slet ingen aviser holder, antagelig er meget lidt interesseret i politik. Og det gælder vel også, at folk, der holder mange aviser, som oftest vil være relativt stærkt politisk interesseret.

Tabel 4. Sammenhængen mellem familiens avishold og barnets politiske involvering. Procent stærkt politisk involverede

	procent	N
0 aviser	4	113
1 avis	8	1110
2 aviser	12	492
3 eller flere aviser	25	170
prod.m.korr.: .25		

Tabel 4 viser sammenhængen mellem avisholdet og børnenes politiske involvering. Sammenhængen er forholdsvis stærk. Specielt kan man konstatere, at de børn, der kommer fra familier, hvor man holder mange aviser, forholdsvis ofte er stærkt politisk involverede. Det drejer sig om ikke mindre end 25 pct. af dem.

Eleverne er også blevet spurgt om deres forældre er medlem af et politisk parti. Hvis forældrene er medlem af et politisk parti, tyder det på, at familien er politisk engageret. Tabel 5 og 6 viser sammenhængen mellem hhv. faderens og moderens partimedlemskab og barnets politiske involvering.

Tabel 5. Sammenhængen mellem faderens partimedlemskab og barnets politiske involvering. Procent stærkt politisk involverede

	procent	N
Faderen ikke medlem	9	1703
Faderen er medlem	17	186
prod.m.korr.: .14		

Tabellen viser den forventede sammenhæng. Forholdsvis flere børn er stærkt politisk involverede, hvis faderen er medlem af et politisk parti, end hvis faderen ikke er det. Sammenhængen er dog ikke så stærk som den, der findes med hensyn til avishold.

Tabel 6. Sammenhængen mellem moderens partimedlemsskab og barnets politiske involvering. Procent stærkt politisk involverede

	procent	N
Moderen er ikke medlem	10	1767
Moderen er medlem	17	127

prod.m.korr.: .12

Resultatet er nogenlunde det samme, når man interesserer sig for moderens partimedlemsskab, som når man interesserer sig for faderens. I begge tilfælde er barnets politiske involvering større, når forældrene er partimedlemmer, end når de ikke er det. Egentlig må man undre sig over, at forskellen ikke er større. I betragtning af at der er tale om forholdsvis små specielle grupper, måtte man forestille sig, at de var mere effektive i retning af at rekruttere elever til gruppen af stærkt politisk involverede.

Tilsammen giver de tre tabeller dog en forholdsvis god bekræftelse på den oprindelig formulerede hypotese. Accepterer man de valgte indikatorer, fremgår det klart, at gruppen af stærkt involverede elever forholdsvis ofte rekrutteres fra hjem, der er præget af et betydeligt politisk engagement.

2.5. Participationserfaringer

En vigtig begrundelse for udbygningen af elevdemokratiet i skolerne har været den, at man hermed uddannede eleverne til senere at være borgere i et demokratisk samfund. Man forudsætter altså, at erfaringer fra et område kan overføres og bruges på andre områder. Dette svarer i øvrigt meget godt til, hvad man ved om politisk participation blandt voksne. Folk, der er aktive på et område, er med en relativ stor sandsynlighed også aktive på et andet område. Folk, der er fagligt aktive eller aktive i forbindelse med deres børns skole, er forholdsvis ofte også aktive inden for

politiske partier. Man må forestille sig, at erfaringer med aktivitet på et område skaber færdigheder, der er nyttige, når man skal deltage politisk, og skaber en tillid til, at det kan nytte noget at være aktiv. Færdighederne og selvtilliden danner derefter grundlaget for aktivitet på andre områder.

For skoleelevernes vedkommende må man forestille sig, at en række af de erfaringer, eleverne tilegner sig gennem deres aktiviteter i skolen og uden for skolen, skaber holdninger, der er fremmede for senere politisk aktivitet. Man må således forestille sig, at elevernes participationserfaringer i skoletiden påvirker graden af politisk involvering.

En hypotese som den, der her er beskrevet, hvor der er tale om et samspil mellem holdninger og aktivitet, kan være vanskelig at efterprøve, fordi årsagsrelationen kan gå i begge retninger. Man kan både forestille sig, at holdninger fremkalder aktivitet, og at aktivitet fremkalder holdninger. Ved en analyse foretaget på et enkelt tidspunkt kan vi højst sige noget om, at der eksisterer en samvariation mellem aktivitet og holdninger, ikke noget om, at det ene fremkalder det andet. Antagelig er der faktisk tale om en påvirkning i begge retninger. De ovenfor anførte overvejelser taler imidlertid for, at årsagsrelationen hovedsagelig går i den ene retning, således at de erfaringsgivende aktiviteter er årsagen, og den politiske involvering er virkningen.

Der er i undersøgelsen blevet indsamlet oplysninger om en række erfaringsgivende aktiviteter. Således er eleverne blevet spurgt, om de er med i ledelsen af nogle af de foreninger eller grupper, de er medlem af. Det vil oftest dreje sig om sportsforeninger eller spejderkorps. Det at deltage i ledelsen af en sådan forening er formodentlig en erfaringsgivende aktivitet, der kan fremkalde en større grad af politisk involvering. Tabel 7 viser sammenhængen mellem ledelsesaktiviteter og politisk involvering.

Tabellen viser den forventede sammenhæng. Der findes forholdsvis flere elever, der er politisk involverede blandt dem, der deltager i ledelsen af foreninger og grupper, end der findes blandt de øvrige. Denne sammenhæng forekommer til trods for, at de foreninger og grupper, der er tale om, ikke har noget direkte politisk indhold.

Tabel 7. Sammenhængen mellem ledelsesaktiviteter og politisk involvering. Procent stærkt politisk involverede

	procent	N
Ingen ledelsesaktiviteter	9	1721
Ledelsesaktiviteter	22	168

prod.m.korr.: .14

På nogenlunde samme måde kan man forestille sig, at de elever, der er medlem af skolens elevråd, er stærkere politisk involverede end de elever, der ikke er det. Det forventede resultat fremgår af tabel 8.

Til de erfaringsgivende fænomener i skoleelevers hverdag hører også liniedelingen i skolen, det at nogle går i almenlinien og andre i reallinien. Eleverne i almenlinien og reallinien adskil-

Tabel 8. Sammenhængen mellem medlemsskab af skolens elevråd og politisk involvering. Procent stærkt politisk involverede

	procent	N
Ikke medlem af elevrådet	9	1756
Medlem af elevrådet	20	133

prod.m.korr.: .10

ler sig fra hinanden med hensyn til, hvad de lærer, men også med hensyn til, hvilke erfaringer de har med at klare sig godt eller dårligt i skolen. Man må forestille sig, at dette også vil skabe forskelle med hensyn til graden af politisk involvering. Tabel 9 viser liniedelingens betydning for den politiske involvering. Tabellen bygger kun på oplysninger om eleverne på 8. og 9. klassetrin, da liniedeling endnu ikke er foretaget i 7. klasse.

Tabel 9. Sammenhængen mellem liniedelingen og politisk involvering. Procent stærkt politisk involverede

	procent	N
Almenlinie	6	626
Reallinie	18	757

prod.m.korr.: .28

Tabellen viser ret klart det forventede resultat. Eleverne i reallinien er forholdsvis oftere stærkt politisk involverede end eleverne i almenlinien. Erfaringerne og de forskellige forventninger, der knytter sig til de to forskellige skoleforløb, synes at øve indflydelse på den politiske involvering.

Resultaterne i dette afsnit understøtter således den formulerede hypotese, at aktivitet på et område fremkalder aktivitet på andre områder. Elever, der er aktive i foreningsarbejde, der er medlemmer af skolens elevråd og elever, der er kommet i reallinien er forholdsvis oftere stærkt politisk involverede end elever, der ikke har haft disse erfaringer. En høj grad af politisk involvering bliver herved et udtryk for et generelt højt aktivitetsniveau hos visse elever.

3. Det samlede forklaringsbillede

Indtil nu har vi set på de enkelte forklaringsfaktorer hver for sig, hvorved man får et første indtryk af de forskellige faktorerers betydning for forekomsten af politisk involvering. Imidlertid må man forestille sig, at der eksisterer et betydeligt samspil mellem de forskellige faktorer. Eksempelvis ved man, at forældrenes socialgruppe har betydning for, om barnet kommer i den almene linie eller i reallinien. Man kan således forestille sig, at det blot er socialgruppeforskellene, der slår igennem, når man ser på sammenhængen mellem linie og politisk involvering.

Der kan derfor være grund til at se på, hvilken effekt de forskellige forklaringsfaktorer har på den politiske involvering, når man forlods fjerner den effekt, der skyldes de andre forklaringsfaktorer. Dette kan ske ved at beregne de partielle korrelationskoefficienter mellem hver af forklaringsfaktorerne og den politiske involvering, idet man kontrollerer for de øvrige forklaringsfaktorer.

Denne analyse rejser imidlertid nogle praktiske problemer, først og fremmest forårsaget af, at liniedelingen kun er aktuel på 8. og 9. klassetrin. Enten må vi da begrænse analysen til 8.-9. klasses eleverne, eller også må vi holde liniedelingen uden for analysen. Da liniedelingen utvivlsomt er en meget vigtig faktor, der netop indgår i et samspil med de andre forklaringsfakto-

rer, har vi valgt at begrænse denne del af analysen til eleverne på 8.-9. klassetrin. Denne begrænsning får til gengæld den betydning, at aldersfaktoren mister sin effekt.¹⁶

Tabel 10. Sammenhængen mellem forklaringsfaktorerne og den politiske involvering, målt dels ved de simple korrelationskoefficienter (produktmomentk.) og dels ved de partielle, når der kontrolleres for samtlige andre forklaringsfaktorer. Kun 8.-9. klasses elever

	simpel	partiel
Alder (klassetrin)	.06	.05
Køn	.11	.16
Socialgruppe	.17	.05
Avishold	.23	.19
Fars partimedlemskab	.13	.06
Mors partimedlemskab	.10	.02
Ledelsesaktiviteter	.13	.10
Elevrådsmedlemskab	.13	.12
Linie	.28	.25

De simple korrelationskoefficienter i tabel 10 fortæller noget om den umiddelbare lineære sammenhæng mellem forklaringsfaktorerne og den politiske involvering.¹⁷ De svarer stort set til de korrelationskoefficienter, der er blevet bragt i forbindelse med tabel 1 til 9. De små forskelle skyldes udelukkende populationsbegrænsningen i tabel 10. Som det også fremgik af de tidligere tabeller, viser alle forklaringsfaktorerne sig at have betydning for den politiske involvering.

16) Jfr. at den største aldersforskel viste sig mellem eleverne i 7. klasse og eleverne i 8. klasse, mens forskellen var meget lille mellem eleverne i 8. klasse og eleverne i 9. klasse.

17) Egentlig er det ikke på sin plads, at vi her og andre steder i denne artikel anvender statistiske mål, der forudsætter, at vore data befinder sig på intervalniveau. Vor afhængige variabel, den politiske involvering, kan med rimelighed siges at være målt på intervalniveau. Vore uafhængige variable er derimod enten ordinaldata eller dichotomiserede nominaldata. Der er imidlertid skabt en vis kutyme for, at man kan gøre det, vi gør her, og vi vil derfor gøre det også i denne artikel. Dertil er endelig at sige, at den anvendte statistiske teknik snarere undervurderer end overvurderer styrken af de fundne sammenhænge.

Når man ser på de partielle korrelationskoefficienter, kan man få noget at vide om de enkelte forklaringsfaktorer selvstændige betydning, dvs. deres betydning, når man ser bort fra den effekt, der skyldes indvirkningen fra de andre forklaringsfaktorer. Det ses, at de fleste faktorer nogenlunde bevarer deres styrke.

Kønsfaktoren har gennem kontrolanalysen forøget sin styrke. Dette skyldes primært et samspil med liniefaktoren.¹⁸ Flere piger end drenge kommer i reallinien. Realeleverne er alt andet lige mere politisk interesserede end eleverne i den almene linie. Men i både den almene linie og i reallinien er drengene mere politisk involverede end pigerne.

Den væsentligste forskel mellem de simple og de partielle korrelationskoefficienter knytter sig til socialgruppefaktoren. Umiddelbart forekommer der en klar sammenhæng mellem forældrenes socialgruppe og barnets politiske involvering. Denne sammenhæng forsvinder imidlertid, når man kontrollerer for de andre forklaringsfaktorer. Igen er det liniefaktoren, der er på spil. Linie fungerer som det, man kan kalde en mellemkommende variabel mellem forældrenes socialgruppe og barnets politiske involvering. Flere børn fra de højere socialgrupper kommer i reallinien end børn fra de lavere socialgrupper. Samtidig er realklassebørn mere politisk involverede end almenklassebørn. Bortset herfra har forældrenes socialgruppe ingen større selvstændig betydning. Dette viser sig ved, at man hos de elever, der går i reallinien, ikke finder forskelle med hensyn til graden af den politiske involvering, der har sammenhæng med, at deres forældre tilhører forskellige socialgrupper. På samme måde gør socialgruppetilhørsforholdet ingen forskel med hensyn til politisk involvering for de børn, der går i almenlinien. Man kan sige, at socialgruppeforskellen formidles gennem liniedelingen i skolen. Det er således først og fremmest det for-

---

18) Der bliver her og også i det følgende refereret nogle analyser, der ikke bliver præsenteret i artiklen, idet de ville optage meget stor plads. Det drejer sig om en række kontrolanalyser, hvor der ikke som i tabel 12 er kontrolleret for alle andre forklaringsfaktorer på een gang, men kontrolanalyser, hvor der er kontrolleret for hver af de andre forklaringsfaktorer, een ad gangen. Herigennem kan man få oplysning om, hvad det er for en enkelt faktor eller eventuelt flere faktorer, der har ansvaret for reduktionen (eller forøgelsen) af den simple korrelationskoefficient. I dette tilfælde er det altså liniefaktoren, der har ansvaret for forøgelsen af korrelationskoefficienten for sammenhængen mellem køn og politisk involvering.

skellige skoleforløb, der kan forklare den forskellige grad af politisk involvering hos de forskellige socialgruppers børn. I mindre grad er der derimod tale om forskellige former for politisk opdragelse i familier tilhørende den ene eller den anden socialgruppe.¹⁹

Ser man på de tre faktorer, der tilsammen siger noget om det politiske klima i familien, mindskes de hver for sig noget i deres styrke ved kontrolanalyserne. Mindskelsen af korrelationskoefficienterne er imidlertid først og fremmest en følge af et samspil mellem disse tre faktorer indbyrdes. Man kan sige, at partimedlemskabets betydning manifesterer sig gennem det, at man holder flere aviser. Dog finder man også, at den opringelige sammenhæng mellem avishold og barnets politiske involvering til en vis grad blot dækker over forekomsten af to samtidige fænomener, nemlig at familier tilhørende de højere socialgrupper holder forholdsvis flere aviser, og at den samme type familier forholdsvis ofte sender deres børn i realklassen kombineret med, at realklassebørnene er mere politisk involverede. Når man ser på summen af de tre faktorer, må man imidlertid konstatere, at man har fået bekræftet betydningen af det politiske klima i familien.

Ser man til sidst på de tre forklaringsfaktorer, der vedrører barnets egne erfaringsgivende aktiviteter, kan man konstatere, at de tre faktorer har bevaret deres styrke uanset kontrollen for de andre faktorer. Der er heller ikke tale om, at de indgår i et indbyrdes samspil. Hver af de tre faktorer, ledelsesaktivitet, elevrådsmedlemskab og linie bidrager hver med din selvstændige del til barnets politiske involvering.

Store set må man sige, at den i dette afsnit foretagne analyse har bekræftet tilliden til de oprindelig fundne resultater; vi har identificeret en række faktorer, der hver for sig bidrager til at skabe politisk involvering. Det drejer sig om alder, køn, det politiske klima i familien og børnenes egne erfaringsgivende akti-

---

19) Dog lader der sig stadigvæk iagttage en tendens, om end en reduceret tendens, til at de elever, der kommer fra den øverste socialgruppe, adskiller sig fra de andre elever i retning af en højere grad af politisk involvering (jfr. afsnit 2.3.). Visse opdragelsesforskelle kan altså identificeres. Denne gruppe er imidlertid så lille, at forskellen kun svagt slår igennem i korrelationskoefficienten.

viteter. Om forældrenes socialgruppe gælder det derimod, at den hovedsagelig sætter sig igennem indirekte, via liniedelingen i skolen.

I den hidtidige analyse er det blevet forudsat, at forklaringsstrukturen, forstået som summen af de undersøgte forklaringsfaktorer som de fremgår af tabel 10, er den samme for alle grupper af unge. Dette er imidlertid ikke nogen indlysende forudsætning. Eksempelvis kan man forestille sig, kønsforskellene viser sig på to måder. For det første kan kønsforskellene vise sig, som vi allerede har set det, ved at pigerne er mindre politisk involverede end drengene. Forskellene kan imidlertid også vise sig ved, at forklaringsstrukturen er forskellig for piger og for drenge. Forventningerne til de to køn kan være så forskellige, at de samme aktiviteter giver forskellige erfaringer og derfor ikke skaber de samme holdninger - eksempelvis politisk involvering - hos de to køn. Der kan derfor være grund til at se på forklaringsstrukturen, ikke blot for hele materialet, men også for enkelte undergrupper. Dette vil vi blandt andet gøre i de sidste to afsnit af artiklen, hvor vi vil se specielt på kønsforskelle og specielt på socialgruppeforskelle.

4. Specielt om kønsforskelle

Om kønsforskellene har vi hidtil set, at drengene er mere politisk involverede end pigerne er, og at denne sammenhæng forstærkes, hvis man ser på realklasseeleverne for sig og på almenklasseeleverne for sig. Disse forskelle mellem piger og drenge kan næppe forklares ved, at pigerne har mere belastende levevilkår end drengene. Den mest sandsynlige forklaring på disse kønsforskelle er, at der i det danske samfund stilles forskellige forventninger til piger og drenge. Forventninger, der forbeholder det politiske område for hankønsvæsener. Det hører med til den udadvendte manderolle at beskæftige sig med politik, mens det i mindre grad hører med til kvinderollen.

Spørgsmålet er nu, om det er de samme faktorer, der skaber politisk involvering hos kvinder og hos mænd. Dette spørgsmål vil vi belyse ved at gentage den multiple analyse, der blev foretaget i forrige afsnit, for henholdsvis piger og drenge.

Tabel 11 viser de simple og de partielle korrelationskoeffici-

enter for de forskellige forklaringsfaktorer særskilt for piger og for drenge. Den første forskel, der springer i øjnene, er, at korrelationskoefficienterne generelt er lavere for pigegruppen end for drengegruppen. De valgte forklaringsfaktorer er således dårligere i stand til at forklare, hvad det er for piger, der er politisk involverede, end de er til at forklare, hvad det er for drenge, der er det. Dette skyldes antagelig, at en meget vigtig faktor for pigernes vedkommende er graden af deres bundethed af et traditionelt kønsrollemønster. Var denne psykologiske faktor inddraget, havde man antagelig bedre kunnet forklare graden af politisk involvering hos pigerne.

Tabel 11. Sammenhængen mellem forklaringsfaktorerne og den politiske involvering, særskilt for piger på 8.-9. klassetrin og for drenge på 8.-9. klassetrin. Simple og partielle korrelationskoefficienter

	drenge		piger	
	partiel (simpel)		partiel (simpel)	
Alder	.09	(.11)	.02	(.03)
Socialgruppe	.11	(.26)	-.01	(.08)
Avishold	.20	(.27)	.17	(.20)
Fars partimedlemskab	.04	(.12)	.07	(.14)
Mors partimedlemskab	.03	(.10)	.01	(.10)
Ledelsesaktiviteter	.11	(.14)	.10	(.12)
Elevrådsmedlemskab	.16	(.20)	.08	(.07)
Linie	.28	(.36)	.21	(.24)

Ser man derefter på de simple korrelationskoefficienter, fremgår det, at kønsforskellene først og fremmest viser sig i forbindelse med aldersfaktorens betydning, socialgruppefaktorens betydning, avisholdets betydning, elevrådsmedlemskabets betydning og liniefaktorens betydning. Disse forskelle mellem piger og drenge holder sig, når man ser på de partielle korrelationskoefficienter, når bortses fra avisholdets betydning. Man får således, at alder, socialgruppe, elevrådsmedlemskab og linie betyder mere for drengenes politiske involvering end for pigernes.

Denne forskel mellem piger og drenge kan nok bedre illustreres, når man ser på, hvor stor en procentdel af henholdsvis piger og drenge med forskellige egenskaber, der tilhører gruppen af stærkt politisk involverede. Herved illustreres på én gang forskellen i invol-

Tabel 12. Sammenhængen mellem forklaringsfaktorerne og politisk involvering, særskilt for piger på 8.-9. klassetrin og drenge på 8.-9. klassetrin. Procent stærkt politisk involverede

	drenge	piger
<u>Alder:</u>		
8. klasse	16	8
9. klasse	17	10
<u>Socialgruppe:</u>		
Socialgruppe 1: lav	7	9
Socialgruppe 2	16	9
Socialgruppe 3	17	8
Socialgruppe 4: høj	32	16
<u>Avishold:</u>		
0 aviser	10	3
1 avis	13	7
2 aviser	17	12
3 aviser eller flere	39	20
<u>Fars partimedlemskab:</u>		
Nej	16	8
Ja	24	16
<u>Mors partimedlemskab:</u>		
Nej	16	9
Ja	24	16
<u>Ledelsesaktiviteter:</u>		
Nej	15	8
Ja	31	18
<u>Elevrådsmedlemskab:</u>		
Nej	15	9
Ja	41	15
<u>Linie:</u>		
Almenlinien	8	3
Reallinien	25	13

veringsniveau og forskellen i forklaringsstruktur for piger og drenge. Disse procenttal fremgår af tabel 12.²⁰

I tabel 12 demonstreres klart socialgruppetilhørsforholdets forskellige betydning for piger og drenge. Socialgruppeforskelle findes både hos drenge og piger, men størrelsesordenen er meget større for drengenes vedkommende. Mens forskellen mellem højeste og laveste socialgruppe for pigernes vedkommende er 7 procentpoints, er den for drengenes vedkommende 25 procentpoints. Hvis man læser tabellen på den omvendte led, ser man, at der i den laveste socialgruppe så at sige ingen forskel findes mellem piger og drenge, mens kønsforskellene er voldsomme i de højere socialgrupper.

Med hensyn til avishold finder man nogenlunde det samme mønster. Forskellene er betydelige inden for drengegruppen, mens de er begrænsede inden for pigegruppen. Dette mønster genfindes igen for elevrådsmedlemskab. I alle tre tilfælde finder man, at en faktor, der muliggør, at der kan udskilles en kategori af drenge, hvor en meget stor del er politisk involverede, den samme faktor har ikke en tilsvarende indvirkning i forhold til pigerne. Det er som om pigerne er mere immune over for impulser til stærk politisk involvering.²¹

For de resterende forklaringsfaktorer finder man ikke dette mønster eller findet det i mindre grad. Disse forklaringsfaktorer differentierer nogenlunde lige meget blandt pigerne og blandt drengene. Samtidig er det også de forklaringsfaktorer, der ikke differentierer så meget inden for drengegruppen.

---

20) Tabel 11 og 12 viser egentlig de samme sammenhænge, men de kan supplere hinanden, idet de viser lidt forskellige sider af den samme sag. Forskellene er for det første, at tabel 11 bygger på den kontinuerte variabel politisk involvering, mens tabel 12 bygger på den grupperede variabel. For det andet kan man i tabel 12 få et indtryk af involveringsniveauet foruden af sammenhængens styrke. Til gengæld bliver man i tabel 12 lidt snydt af, at de forskellige kategorier på de uafhængige variable er af meget forskellig størrelse. En stor difference med hensyn til procenttal resulterer derfor ikke nødvendigvis i høje korrelationskoefficienter. Ved tolkningen af resultaterne bør man derfor forsøge samtidig at tage hensyn til tabel 11 og tabel 12.

21) Dette resultat ville ikke være fremtrådt så klart, hvis man havde grupperet variablen på den traditionelle facon i tre lige store trediedele. Det er således specielt med hensyn til at skabe en stærk politisk involvering, at disse kønsforskelle er markante.

Man antager ofte, når man diskuterer kønsforskelle i forbindelse med politisk deltagelse, at disse kønsforskelle er mindre blandt de højtuddannede end blandt folk med lavere uddannelse, mindre i middelklassen end i arbejderklassen osv.²² Denne "klassespecifikke kønsdifferentiering" med hensyn til politisk deltagelse kan skyldes to forskellige fænomener. For det første kan det skyldes, at der er større forskel på mænds og kvinders levevilkår i arbejderklassen, end der er i middelklassen. For det andet kan det skyldes, at en god uddannelse og en høj status mindsker kvindernes bundethed af det traditionelle kønsrollemønster. Normalt mener man, at begge fænomener gør sig gældende. Imidlertid er man sjældent i stand til at adskille de to aspekter af kønsvariablen. Det er vi imidlertid i stand til i denne undersøgelse, da der er tale om store skolebørn, hvor kønsforskellene primært må tilskrives de forskellige krav og forventninger med hensyn til politisk involvering, der rettes til piger og drenge, dens der, som tidligere nævnt, næppe er større forskelle med hensyn til levevilkår. Og resultaterne fra undersøgelsen viser klart, at kønsforskellen tværtimod at mindskes øges med stigende socialgruppe. Overhovedet øges generelt kønsforskellene med øgede ressourcer af den ene eller anden art. At man i en række undersøgelser af politisk deltagelse blandt voksne har fundet mindre kønsforskelle blandt de privilegerede grupper end blandt de underprivilegerede grupper skyldes således snarere forskelle i levevilkår mellem mænd og kvinder fra forskellige klasser, end det skyldes kønsrollebestemte forskelle.^{23 24}

22) Egentlig er det påfaldende, så sjældent denne hypotese er blevet empirisk bekræftet. Der kan dog henvises til Almond og Verba, The Civic Culture, Boston, 1965, pp. 325-35, til Harriet Holter, Könsroller och samhällsstruktur, Stockholm, 1973, pp. 106-12. Se i øvrigt Beatrice Halsaa Albrektsen, Kvinner og politisk deltakelse, Oslo, 1977, pp. 122ff., hvor udgangspunktet også er en hypotese om, at kønsforskellene mindskes med stigende ressourcer.

23) De fundne resultater kan sammenlignes med nogle analyser, Karl Henrik Bentzon har foretaget på grundlag af data fra den danske vælgeradfærdsundersøgelse i forbindelse med folketingsvalget i 1971. Bentzon tager udgangspunkt i en hypotese om, at kønsforskellene mindskes med stigende uddannelse. Resultaterne bekræfter imidlertid kun delvist hypotesen. Med hensyn til (fortsattes næste side)

24) Se næste side

Resultaterne i denne undersøgelse må fortolkes på den måde, at det for en række fænomener gælder, at de for drengene har politiske overtoner, mens de ikke har det for pigerne. Det gælder for det første alderen, hvad ikke fremgår af tabel 12, men af korrelationskoefficienten. For drengenes vedkommende betyder det at blive ældre, at man også bliver mere interesseret i politik. Det bliver pigerne i mindre grad. Det gælder dernæst familiens socialgruppe. Det hører med til selvforståelsen hos de drenge, der kommer fra de øverste socialgrupper, at de kan øve indflydelse på samfundets beslutninger, de er derfor stærkt politisk involverede. Pigerne fra de øverste socialgrupper sætter til gengæld deres ressourcer ind på andre områder af tilværelsen. I familier, der holder mange aviser, er det åbenbart sådan, at drenge og piger læser forskellige dele af avisstoffet. For drengenes vedkommende betyder de mange aviser, at de konsumerer mere politisk stof, mens pigerne åbenbart koncentrerer sig om andre dele af aviserne. Den største forskel mellem piger og drenge optræder næsten med hensyn til elevrådsmedlemskab. Enten er det forskellige kriterier, der anvendes, når der vælges piger og drenge til elevrådene, eller også er det sådan, at piger og drenge udfører forskellige roller i elevrådsarbejdet. Er det også her sådan, at pigerne laver te til revolutionen? Det er interessant, at denne forskel næsten ikke findes med hensyn til ledelsesaktiviteter. Her virker aktiviteten nogenlunde lige aktiverende på piger og drenge.

(forts.)

politisk interesse når Bentzon til det resultat, at kønsforskellene er mindst for de mellemuddannede, mens den er større for både lavtuddannede og højtuddannede. Med hensyn til politisk effektivitet får han ligefrem det resultat, at kønsforskellene er stigende med stigende uddannelse. Tager man hensyn til, at kønsforskellene hos voksne også er betingede af de to køns forskellige levevilkår, lader det sig uden videre gøre at finde en overensstemmelse mellem Bentzons resultater for voksne og vore for skolebørn. I begge tilfælde afkræfter de empiriske data hypotesen om, at kønsforskellene er aftagende med stigende ressourcer. Se Karl Henrik Bentzon, A Comparison of Men's and Women's Political Attitudes and Participation in Denmark, paper prepared for the ECPR workshop on Women in Politics, 1977.

- 24) Beatrice Halsaa Albrechtsen når i øvrigt også i sin undersøgelse, som omfatter mænd og kvinder i alderen 20-65 år fra tre norske kommuner, og som er indsamlet i 1974, frem til en afvisning af den oprindeligt formulerede hypotese om, at kønsforskellene mindskes med stigende ressourcer.

Mens nogle faktorer således virker forskelligt i forhold til de to køn, er der andre, der virker nogenlunde ensartet. Det gælder først og fremmest forældrenes partimedlemskab. Dette virker åbenbart i samme grad mobiliserende over for piger og over for drenge. Og det gælder som nævnt ledelsesaktiviteter. Liniefaktoren indtager endelig en mellemposition. Linie differentierer mere blandt drenge end blandt piger, men forskellen er ikke så stor som for nogen af de andre faktoreres vedkommende. Den skolemæssige succes betyder for begge køns vedkommende, at eleverne bliver mere aktive og motiverede, herunder også mere politisk involverede. Men den skolemæssige succes har ikke så stærke politiske overtoner for drengenes vedkommende.

Det er i dette afsnit blevet påvist, at kønsforskellene manifesterer sig på to forskellige måder. Dels er drenge generelt mere politisk involverede end piger, dels findes der en række fænomener, der giver drengene nogle erfaringer og impulser, der indeholder politiske overtoner, mens disse politiske overtoner ikke knytter sig til pigernes erfaringer. Resultatet bliver, at en del af de faktorer, der er i stand til at fremkalde en særlig stærk politisk involvering hos drenge, kun har en begrænset virkning på pigerne. Forskellen mellem pigernes og drengenes politiske involvering har således både karakter af en niveauforskel og af en forskel med hensyn til forklaringsstruktur.²⁵

5. Specielt om socialgruppeforskelle

Om socialgruppeforskellene har vi hidtil set, at børn fra familier, der tilhører de højere sociale grupper, er mere politisk involverede end børn, der kommer fra familier, der tilhører de la-

---

25) I en kritik af den etablerede statskundskab er det blevet påpeget, at en af grundene til, at man finder disse klare kønsforskelle, når man ser på politisk participation og politisk interesse, er, at der ved selve definitionen af politik er en mandlig slagside, sådan at forstå, at det først og fremmest er mandlige aktiviteter, der betegnes som politiske. Det er der nok noget om. Det ændrer imidlertid ikke noget ved de resultater, der påviser, at kvinder er mindre politisk aktive eller mindre politisk involverede end mænd. Derimod kan man stille spørgsmålstegn ved den underforståede præmis, der siger, at det ville være ønskeligt, hvis kvinder var lige så politisk aktive og aktive på samme måde som mændene. Se for eksempel Susan C. Bourque og Jean Grossholtz, "Politics an Unnatural Practice: Political Science Looks at Female Participation", i Politics and Society, 1974, pp.225-66.

vere sociale grupper. Og vi har set, at disse socialgruppeforskelle i høj grad formidles af liniedelingen i skolen. De højere socialgruppers børn kommer oftere i reallinien end de lavere socialgruppers børn, og reallinieelever er mere politisk involverede end almenlinieeleverne. Ser man alene på de elever, der går i reallinien, er det ikke muligt at iagttage større socialklasseforskelle, ligesom man heller ikke kan iagttage dem, når man alene ser på almenklasseeleverne. Man kan altså sige, at socialklasseforskellene ikke har stor selvstændig betydning. Denne påstand må imidlertid modificeres noget, når man tager de resultater i betragtning, der blev fremlagt i tabel 11 i afsnittet om kønsforskelle. For pigernes vedkommende viser det sig her, at hele sammenhængen mellem socialgruppe og politisk involvering formidles gennem liniedelingen i skolen. Der bliver ingen selvstændig effekt tilbage. For drengenes vedkommende er der til gengæld tale om to typer af effekt. En del formidles som for pigernes vedkommende gennem liniedelingen, mens en anden del sætter sig direkte igennem. For drengenes vedkommende findes der altså også en vis selvstændig effekt af socialgruppetilhørsforholdet på den politiske involvering. Det betyder, at man alligevel kan identificere resultatet af opdragelsesforskelle mellem forskellige sociale lag, men kun for drengenes vedkommende.

Imidlertid kan man også forestille sig, at socialgruppeforskellene viser sig ved, at forklaringsstrukturen er forskellig for de fire socialgruppers børn, på samme måde som forklaringsstrukturen var forskellig for piger og for drenge.

Tabel 13 viser for hver af de fire socialgrupper, hvor socialgruppe 4 er den højeste og socialgruppe 1 den laveste, de partielle og de simple korrelationskoefficienter for sammenhængen mellem forklaringsfaktorerne og den politiske involvering. Man kan iagttage en række forskelle mellem forklaringsstrukturen for de fire socialgrupper. De mest markante forskelle er, at kønsvariablen betyder meget i de højere socialgrupper og så at sige intet i de lavere socialgrupper, mens det omvendte er tilfældet med hensyn til ledelsesaktiviteter, der betyder meget i de lave socialgrupper og lidt i de høje. Yderligere er der nogle lidt svagere tendenser i retning af, at alder og avishold betyder mest i de høje socialgrupper, mens linie betyder mest i de lave socialgrupper.

Tabel 13. Sammenhængen mellem forklaringsfaktorerne og den politiske involvering, særskilt for hver socialgruppe. Analysen er kun foretaget for elever på 8.-9. klassetrin. Simple og partielle korrelationskoefficienter

	socialgr.4	socialgr.3	socialgr.2	socialgr.1
	part.(simp.)	part.(simp.)	part.(simp.)	part.(simp.)
Alder	.03 (.01)	.10 (.10)	.02 (.04)	-.02 (-.01)
Køn	.34 (.33)	.18 (.14)	.14 (.11)	.05 (-.04)
Avishold	.28 (.30)	.19 (.21)	.16 (.19)	.14 (.19)
Fars partimedlemskab	.18 (.21)	.04 (.12)	.04 (.08)	.03 (.17)
Mors partimedlemskab	-.06 (.05)	.03 (.09)	-.01 (.04)	.12 (.20)
Ledelsesaktiviteter	.01 (-.06)	.12 (.14)	.06 (.10)	.19 (.21)
Elevrådsmedlemskab	.07 (.11)	.17 (.18)	.04 (.06)	.14 (.13)
Linie	.18 (.16)	.22 (.23)	.25 (.26)	.29 (.29)

Med hensyn til forældrenes partimedlemskab kan man iagttage det særlige forhold, at faderens partimedlemskab tilsyneladende betyder mest i de høje socialgrupper, mens moderens partimedlemskab betyder mest i de lavere socialgrupper. Det vil være fristende at fortolke dette som udslag af en forskellig familiestruktur i de forskellige familietyper. Det må dog understreges, at tendensen ikke er særlig kraftig og kan være et udslag af rene tilfældigheder.

Også i dette tilfælde vil man kunne få en klarere fornemmelse af forskellene mellem grupperne ved at se på procentfordelingen i stedet for på korrelationskoefficienterne. Tabel 14 angiver, hvor stor en procentdel af de forskellige grupper af unge, der hører til de stærkest politisk involverede. Ikke alle forklaringsfaktorer er medtaget i tabel 14, fordi gruppestørrelsen i nogle tilfælde vil blive så lille, at procenttallene er mere forvirrende end oplysende.

Også tabel 14 viser klare forskelle mellem socialgrupperne med hensyn til kønsfaktorens betydning. I socialgruppe 1 er der kun få elever, der er stærkt politisk involverede, og det gælder både piger og drenge. I socialgruppe 2 og 3 befinder pigerne sig på nogenlunde samme niveau som pigerne i socialgruppe 1, mens drengene er klart mere politisk involverede. Endelig får man i socialgruppe 4 en stærk forøgelse af involveringsniveauet for

både drenge og piger, parret med en øget forskel mellem piger og drenge. Man kan også formulere det sådan, at i socialgruppe 1 er barrieren mod det at være stærkt politisk involveret så stærk, at piger og drenge befinder sig på samme lave niveau. Med stigende status får man dels en stigende politisk involvering for begge køn, men først og fremmest en stigende forskel mellem drenge og piger.

Tabel 14. Sammenhængen mellem forklaringsfaktorerne og politisk involvering, særskilt for hver socialgruppe. Analysen er kun foretaget for elever på 8.-9. klassetrin. Procent stærkt politisk involverede

	socialgr. 4	socialgr. 3	socialgr. 2	socialgr. 1
<u>Alder:</u>				
8. klasse	19	12	11	10
9. klasse	29	13	14	6
<u>Køn:</u>				
Piger	16	8	9	9
Drenge	32	17	16	7
<u>Fars partimedlemskab:</u>				
Nej	22	11	12	8
Ja	(44)	19	16	(15)
<u>Ledelsesaktiviteter:</u>				
Nej	24	11	11	7
Ja	(26)	25	25	(24)
<u>Linie:</u>				
Almenlinien	(8)	5	6	5
Reallinien	26	17	19	14

( ) angiver, at gruppen indeholder mindre end 30 personer, hvorfor procenten må vurderes med forsigtighed.

Med hensyn til ledelsesaktiviteter er billedet i en vis forstand det omvendte. I socialgruppe 4 finder man generelt en høj grad af politisk involvering. Dette niveau ændres ikke gennem ledelsesaktiviteter. For de tre andre socialgruppers vedkommende gælder det derimod, at de elever, der er aktive i form af ledelsesarbejde uden for skolen, bliver trukket op på samme høje involveringsniveau som eleverne fra den højeste socialgruppe. Ledelsesaktiviteternes betydning er således stigende med faldende socialgruppe.

Det samme billede viser sig til en vis grad med hensyn til medlemskab af elevrådet. Man kan således slutte, at positive erfaringer i forbindelse med egen aktivitet for eleverne fra de lavere socialgrupper fungerer som den bedste form for kompensation for det sociale handicap.

Det er interessant at sammenligne betydningen af disse forklaringsfaktorer med betydningen af liniedelingen. I alle socialgrupper har denne faktor betydning, men differentieringen er større i den højeste socialgruppe end i de lavere.²⁶ Læser man tabellen på den omvendte led, er det sådan, at der stort set ingen socialgruppeforskelle findes for almenlinieeleverne. Eleverne fra den højeste socialgruppe er lige så lidt politisk involverede som eleverne fra de lavere. Klarer eleverne sig ikke godt i skolesystemet, sætter overklasseegenskaberne sig ikke igennem. Det er blandt realklasseeleverne, socialgruppeforskellen viser sig.

Der viste sig altså at være forskelle i forklaringsstrukturen for de forskellige socialgrupper. Forskellene er ikke så klare i deres tendens som dem, vi fandt for de to køn. Dog er der et enkelt resultat, der kan være grund til at trække frem.

Det er med al tydelighed fremgået, at de faktorer, der betyder mest for at øge den politiske involvering hos de børn, der kommer fra den laveste socialgruppe, er dem, der er blevet betegnet som "børnenes egne erfaringsgivende aktiviteter". Det drejer sig om ledelsesaktiviteter, elevrådsmedlemskab og det, at man går i reallinien i stedet for i almenlinien. Disse faktorer betyder også noget for eleverne i de andre socialgrupper, først og fremmest liniedelingen, men de betyder mest for børnene fra de laveste socialgrupper. Disse tre faktorer fortæller noget om, at eleverne har haft erfaringer, der går i retning af, at de klarer sig godt fagligt og socialt blandt de andre børn. Disse erfaringer betyder, at børnene fra de laveste socialgrupper kan manifestere sig politisk nogenlunde på lige fod med børnene fra de andre soci-

---

26) Dette resultat er foreneligt med de i tabel 13 meddelte korrelationskoefficienter. I de højeste statusgrupper er det kun få elever, der går i almenlinien, mens det fordeler sig mere ligeligt i de laveste socialgrupper. Derfor bliver korrelationskoefficienten alligevel størst for de laveste socialgrupper.

algrupper. Egne erfaringer og ikke ydre påvirkninger er for disse børn grundlaget for politisk involvering.²⁷

For børnene fra de højeste socialgrupper er det derimod holdninger og forventninger i familiemiljøet, der betyder mest: kønsrolleforventninger, det politiske klima i familien, eksemplificeret af avishold og faderens partimedlemskab. Det er disse forventninger i familien, der først og fremmest bestemmer den politiske involvering. Dertil kommer, at skolemæssig fiasko hos de få børn, der oplever denne, mindsker den politiske involvering.

Alt i alt har man kunnet iagttage en forskel mellem børn fra forskellige socialgrupper, der går i retning af, at den politiske involvering hos børn, der kommer fra de højere socialgrupper, først og fremmest er bestemt af de rolleforventninger, der stilles til børnene i familien, kønsrolleforventninger og forventninger med hensyn til graden af politisk involvering, mens den politiske involvering hos børn, der kommer fra de lavere socialgrupper, derimod er bestemt af barnets egne erfaringer, sådan som de er indvundet gennem skolegangen og gennem aktiviteter uden for skolen.

Dette resultat bør ses i sammenhæng med den diskussion, der i de senere år er foregået mellem tilhængerne af en "revisionistisk demokratiteori" og tilhængerne af en "radikal demokratiteori". Striden har blandt andet drejet sig om det ønskelige i en udvidet folkelig politisk deltagelse. De radikale demokraters argumentation har i høj grad bygget på en påstand om, at politisk deltagelse i sig selv havde en opdragende funktion. Politisk interesse, viden og forståelse for demokratiets principper skulle således ikke ansues som en forudsætning for folkelig deltagelse, men som en konsekvens af en sådan deltagelse. Resultaterne i dette afsnit

---

27) Dette resultat kan jävnføres med de resultater, der fremlægges af Rokkan og Campbell i deres sammenlignende analyse af participationsmønstre i Norge og USA. De socioøkonomiske forskelle var meget mindre udtalte i Norge end i USA, idet de klasseorganiserede partier skabte participationserfaringer hos arbejdere og bønder i Norge, mens noget tilsvarende ikke forekom i USA. Også her ser man, at participationserfaringer skaber politisk involvering og politisk participation hos de sociale lag, som i andre henseender har få ressourcer. Stein Rokkan og Angus Campbell, "Citizen Participation in Political Life: Norway and the United States of America", International Social Science Journal, 1960, pp. 69-99.

giver støtte til de radikale demokraters standpunkt. Vi har netop påvist, at erfaringsgivende aktiviteter er det bedste grundlag for politisk involvering for i øvrigt ressourcetsvage grupper. Der er således givet en empirisk bekræftelse af påstanden om den politiske deltagelses opdragende funktion.²⁸

---

28) For denne debat se for eksempel Henry S. Kariel (ed.), The Frontiers of Democratic Theory, New York, 1970, og Leif Lewin, Folket och eliterna, Stockholm, 1970.